ئەو شتانەی بۆ ڕۆژووان ڕەوایە

لەکاتی بەڕۆژوو بووندا ڕەوایە ئەم شتانەی خوارەوە بکرێت:

١–خۆخستنە ناو ئاوو خۆ نوقم کردن تێیدا:

بەپێی ئەوەی ئەبوبەکری کوڕی عبدالرحمن لە هەندێ صەحابەوە گێڕاویەتی‌یەوە کە بۆیان باس کردوە: پێغەمبەر ﷺ بەڕۆژوو بووە و ئاوی کردەوە بە سەریا لە گەرما، یا لە تینوا. (ئەحمەد و مالیك و ئەبوداوود بە ئیسنادێکی صەحیح گێڕاویانەتەوە).

لە صەحیحی بوخاری و موسلیمدا هاتووە لە عائیشەوە ڕەزای خوای لێ بێت کە پێغەمبەر ﷺ ڕۆژی ئەکردەوە بە لەشگرانی‌یەوە وبەڕۆژووش ئەبوو، لەپاشاندا خۆی ئەشۆری.

جا ئەگەر ئاو بچێتە ناو سکی ڕۆژووانەوە بەبێ ویستی خۆی ڕۆژووەکەی دروستە و ناشکێت.

٢– چاو ڕشتن بە کل و دڵۆپە (قطرە) لە چاوکردن:

کل و قەترە و ئەو جۆرە شتانە کە بکرێتە چاوەوە ڕۆژوو ناشکێنن، چ تامەکەی لە قورگیا هەست پێ بکات یا هەستی پێ نەکات، چونکە چاو ڕێگایەك نی‌یە بۆ ناو سك.

لە ئەنەسەوە هاتووە ووتویەتی: پێغەمبەر ﷺ بەڕۆژوو بووە و چاوی ڕشتووە بە کل.

وە شافیعی‌یەکانیش هەر لەسەر ئەوەن، وە ئیبنومونذیرلە (عطاء) و حەسەن و نەخەعی و ئەوزاعی و ئەبوحەنیفە و ئەبوثەورەوە گێڕاویەتی‌یەوە.

هەروەها لە صەحابەکان ئیبنوعومەر و ئەنەس و ئیبنوئەبی ئەوفاوە ریوایەت کراوە، وە مەزهەبی داوودیشە. بەڵام لە پێغەمبەرەوە ﷺ لەم بارەیەوە بە صەحیحی هیچ نەهاتووە، وەك (ترمذي) ئەڵێ.

٣– ماچ کردن:

ماچ کردن بۆ کەسێك کە توانای بە سەر خۆیەوە هەبێت ڕەوایە.

چونکە ثابتە لە عائیشەوە ڕەزای خوای لێ بێت فەرمویەتی: پێغەمبەر ﷺ بەڕۆژوو بووە و ماچی کردووە، وە هەروەها یاری کردووە لەگەڵ ژنەکانیدا و بەڕۆژوو بووە، وە پێغەمبەر ﷺ لە هەموو کەس بە تواناتر بووە بە سەر خۆیدا.

لە عومەرەوە رضي الله عنه هاتووە فەرمویەتی: ڕۆژێك ئارەزوم جوڵا و خێزانم ماچ کرد و بەڕۆژووش بووم، هاتم بۆ لای پێغەمبەر ﷺ پێم ووت: ئەمرۆ کارێکی گەورەم کردووە، بە زمانی بەڕۆژووەوە ماچم کردووە، پێغەمبەر ﷺ فەرمووی: (أرأيتَ لَو تَمضمضتَ وَأنتَ صَائِمٌ؟ قُلتُ: لابَأسَ بِذلِكَ. قَالَ: فَفِيمَ). واتە: ئەی ئەگەر بەڕۆژوو بیت و ئاوت لە دەمت ڕادا چی ئەبێت؟ ووتم: ئەوە قەیناکە. فەرمووی: ئەی بۆ چی پرسیار ئەکەیت، ئەوەش وەك ئەوەیە.

ئیبنومونذیر ووتویەتی: عومەرو ئیبنوعەبباسو ئەبوهورەیرەو عائیشەو (عطاء)و شەعبی و حەسەن و ئەحمەد و ئیسحاق ڕێی ماچ کردنیان داوە بە ڕۆژووان.

وە مەزهەبی حەنەفی‌یەکان و شافیعی‌یەکان ئەوەیە: ماچ کردن بە زمانی بەڕۆژووەوە کەڕاهەتی هەیە بۆ کەسێك ئارەزووی بجوڵێت بە ماچ کردن، بەڵام بۆ جگە لەوانە کەڕاهەتی نی‌یە، بەڵام نەکردنی چاکترە، وە لەم کارەدا جیاوازی

نی یە ئەو كەسە گەنج بێت یا پیر، وە تەنها بە جوڵاندنی ئارەزوو و ترسی ئاوهاتنەوە ئیعتیبار ئەكرێت لەمەدا، بۆیە ئەگەر ئارەزوی گەنج و پیری بەهێزی جوڵاند ئەوە كەڕاهەتی هەیە، بەڵام ئەگەر ئارەزووی پیر و گەنجی لاوازی پێ نەجوڵا ئەوە كەڕاهەتی نی یە، بەڵام نەكردنی باشترە، جا ماچ كردنەكە هی دەم بێت یان هی كوڵم وەك یەكە، بەو پێیە دەست كردنە مل و دەست لێدان حوكمی ماچ كردنیان هەیە.

٤- دەرزی لێدان:

دەرزی بە گشتی ڕەوایە لە خۆ بدرێ، خۆراكی بێت یا جۆری تر، لە دەمار بدرێت یا لە ژێر پێست، ئەگەر بگاتە ناو سكیش قەیناكە، چونكە لەو دەرگایانەوە ناچێت كە دەرگای سروشتین.

٥- كەڵەشاخ گرتن:

پێغەمبەر ﷺ كەڵەشاخی-خوێنی سەری- لە خۆی گرتووە و بەڕۆژووش بووە. (ئەمەش بوخاری ڕیوایەتی كردووە). بەڵام ئەگەر ببێتە هۆی لاواز كردنی ڕۆژووانەكە كەڕاهەتی هەیە.

ثابتی بونانی بە ئەنەسی ووت: ئایا ئێوە لەسەردەمی پێغەمبەردا ﷺ بە خراپتان ئەزانی ڕۆژووان كەڵە شاخ لە خۆی بگرێ؟ ووتی: نە، تەنها مەگەر لەبەر لاوازی ڕۆژووانەكە بێت كە مەترسی لاواز كردنی لێ بكرێت. (بوخاری وغەیری ئەو گێڕاویانەتەوە). وە خوێن گرتنیش لە هەر ئەندامێكی لەش جگە لە سەر هەر حوكمی كەڵە شاخی هەیە.

٦- ئاولەدەم ولوت ڕادان:

ئاو لە دەم ولوت ڕادان ڕەوایە بۆ كەسێك بەڕۆژوو بێت، بەڵام زۆر بردنی بۆ ناو قورگ و لوت كەڕاهەتی هەیە. لە (لقیط) ی كوڕی صەبورەوە هاتووە كە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (فَإذَا استَنشَقتَ فَأبلِغ، إلا أن تَكُونَ صَائِماً) (رواه أصحاب السنن، وقال الترمذي: حسن صحيح). واتە: ئەگەر ئاوت لە لوتت ڕادا زۆری هەڵمژە، مەگەر بەڕۆژوو بیت.

زانایان بە كەڕاهەتی ئەزانن كە ڕۆژووان قەترە بكاتە لوتی، وە ئەڵێن: ڕۆژووی پێ ئەشكێت، وە لە حەدیسدا بەڵگەی ئەوە هەیە كە قسەكەیان بە هێز ئەكات.

ئیبنوقودامە ووتویەتی: ئەگەر كەسێك كاتی دەست نوێژەكە ئاوی ڕادا لە لوت و دەمی، و ئاو پەڕی یە قورگی بێ ئەوەی خۆی مەبەستی بوو بێت هیچی لەسەر نی یە.

ئەوزاعی و ئیسحاق و شافیعی لە یەكێ لە ڕاكانیاندا هەر وایان ووتوە، وە ئەوەش لە ئیبنوعەبباسەوە ڕیوایەت كراوە.

مالیك و ئەبوحەنیفە ووتویانە: بەو شێوەیە ڕۆژوو ئەشكێنێ، چونكە ئاو چۆتە ناو سكی و بیری هەبووە كە بەڕۆژوو بووە، وەك كەسێك بە قەستی ئاو بخواتەوە.

ئیبنوقودامە ڕای یەكەم پێش ئەخات ئەداتەوە و ئەڵێت: لای ئێمە ئەو كەسەی ئاوەكە گەیشتۆتە قورگی بێ ئیسراف و بێ مەبەست وەك ئەوە وایە مێشێك پەریبێتە قورگی، بەوە جیائەكرێتەوە لە كەسێك كە بە قەستی ئاوی خواردبێتەوە.

٧- وە هەروەها ڕەوایە ئەو شتانەی كە ناتوانرێت خۆیان لێ بپارێزرێت وەك قووت دانی تف و تۆز و خۆڵی ڕێگا و بان و تۆزی ئاردی بێژراوو تۆزی پوش و كاو ئەم جۆرە شتانە:

ئیبنوعەبباس ووتویەتی: خراپ نی‌یە تامی ترشیات و شتێك كە بیەوێ بیكڕێت بكات، بە مەرجێك قووتی نەدا.

حەسەن گوێزی بۆ منداڵێكی كوڕەكەی ئەجو و ئەیدایە و بەڕۆژووش بوو، وە ئیبراهیمیش ڕێ ی بەوانە داوە.

بەڵام بنێشت جون كەڕاهەتی هەیە، ئەگەر پارچەشی لێ نەبێتەوە، وە ئەوەی ئەڵێت كەڕاهەتی هەیە شەعبی و نەخەعی و حەنەفی‌یەكان و شافیعی و حەنبەڵی‌یەكانە.

عائیشە و عطاء ڕێیان داوە بە بنێشت جون، چونكە ناچێتە ناو سكەوە، ئەڵێن: وەك چەوێك وایە بخرێتە ناو دەمەوە.

ئەمە ئەگەر بنێشتەكە پارچەی لێ نەبۆوە، بەڵام ئەگەر پارچەی لێ بێتەوە و بچێتە خوارەوە بۆ ناو سكی ئەوە ڕۆژوو ئەشكێنێت.

ئیبنوتەیمی‌یە ووتویەتی: قەیناكە بۆ كەسێك بەڕۆژوو بێت بۆنی شتی خۆش بكات. وە ووتویەتی: بەڵام كل و حۆقنە و ئەو قەترەیەی ئەخرێتە مەجرای میزەوە و تەداوی كردنی برینی قووڵی سك و شكانی قووڵی سەر، ئەمانە زانایان كێشەیان هەیە لەسەری، جا هەیانە ئەڵێن: ئەوانە هیچی ڕۆژوو ناشكێنن، وە هەشیانە ئەڵێن: بەوانە هەمووی ئەشكێت، جگە لە كل، وە هەیانە ئەڵێن: بەوانە هەمووی ئەشكێت جگە لە قەترە، وە هەیانە ئەڵێن: نە بە كل ئەشكێت نە بە قەترە، وە بەجگە لەو دووانە ئەشكێت.

پاشان ئیبنوتەیمی‌یە پارسەنگی قەولی یەكەم ئەكات و ئەڵێت: وا دەرئەكەوێ بە هیچ كام لەوانە ڕۆژوو ناشكێ، لەبەر ئەوەی ڕۆژوو لە ئایینی ئیسلامە، كە خاص و عام پێویستی‌یان بەوەیە شارەزایی یان لێ‌ی هەبێت، جا ئەگەر ئەو شتانە لەوانە بوونایە كە خوا و پێغەمبەر ﷺ لە ڕۆژوو دا حەرامی كردوون و ڕۆژوویان پێ بەتاڵ ئەبێتەوە، ئەوە پێویست بوو لەسەر پێغەمبەر ﷺ ڕوونی بكاتەوە، وە ئەگەر باسی ئەوانەی بكردایە صەحابە ئەیان زانی و ئەیان گەیاند بە ئوممەت، وەك چۆن هەموو شەرع و یاسای ئیسلامیان گەیاندووە، جا كە هیچ كەسێك لە ئەهلی عیلم ئەمانەی لە پێغەمبەرەوە ﷺ نەقڵ نەكردووە، نە بە حەدیسێكی صەحیح، نە بە زەعیف، نە بە موسنەد، نە بە مورسەلی، ئەوە زانراوە كە ئەمانە شتێك بوون ئینكاری لە بەكارهێنانیان نەكراوە.

وە ووتویەتی: دوای ئەوە حوكمی هەر شتێك كە بڵاوە لەناو خەڵكدا پێغەمبەر ﷺ ڕوونی كردۆتەوە بە شێوەیەكی گشتی، وە ئەوەی ئەویش ڕوونی كردبێتەوە، ئەبێت موسڵمانەكان نەقڵیان كردبێت، وە مەعلووم و ئاشكراشە كە كل و ئەو جۆرە شتانەی پێشو بڵاو لەناو خەڵكدا، وەك چۆن بۆن لە خۆدان و خۆشتن و خۆ بخوركردن و خوچەوركردن بڵاوە لەناو هەموو خەڵكیدا، جا ئەگەر ئەو شتانە ڕۆژوویان بشكاندایە پێغەمبەر ﷺ ڕوونی ئەكردنەوە، وەك چۆن شكاندنی بە شتەكانی تر روون كردۆتەوە، ئیتر مادام باسی نەكردوون، ئەزانرێت كە كل و ئەو جۆرە شتانە هەروەك بۆنی خۆش و بوخور و چەوركردن وایە. وە جاری وا هەیە بوخور بە لوتا ئەڕواتە سەر و ئەچێتە ناو مێشكەوەو قەبارەش دروست ئەكات؛ هەروەها چەوری‌یەكەش بەدەن هەڵیئەمژێ و ئەچێتە ناوی‌یەوە و مرۆڤیش پێ‌ی بەهێز ئەبێت، وە هەروەها بە بۆنی خۆش چاك بەهێز ئەبێت، جا لە كاتێكدا ڕۆژووان نەهی لێ نەكراوە لەو شتانە ئەوە بەڵگەیە لەسەر دروستی‌یەتی بۆن لە خۆدان و بوخوركردن و چەوركردن و چاوڕشتن بە كل بۆ ڕۆژووان.

موسڵمانەکان لەسەردەمی پێغەمبەر ﷺ دا لە جیهاددا بوایە یا لە شتی تردا بریندار ئەبوون و توشی برینی قووڵی سك و شکانی قووڵی سەر ئەبون، خۆ ئەگەر تەداوی کردنی ئەو برینانە ڕۆژووی بشکاندایە ئەوە بۆی ڕوون ئەکردنەوە، جا مادام قەدەغەی نەکردووە، ئەزانرێت کە لەوانەی دانەناوە ڕۆژوویان پێ ئەشکێت.

لە پاشاندا ووتویەتی: کل، بە هیچ جۆرێك خۆراك نادات بە لەش، وە کەسیش کل ناخاتە ناو سکی، نە لە لوتی‌یەوە نە لە دەمی‌یەوە، هەروەها حۆقنەکردن خواردن نی‌یە، بەڵکو ئەبێتە هۆی دەرچوونی ئەو شتانەی لەناو ریخۆڵەدا هەن، وەك چۆن کەسێك بۆنی شتێك بکات کە سك بچێنێت، یا بە شێوەیەك بترسێ سکی پێی بچێت، ئەبینین ئەمانە ناچنە ناو گەدەوە، جا ئەوانەی تریش هەر وەهان.

وە ئەو دەرمانەی بە هۆی تەداوی کردنی قڵشی ناو سەرو برینی قوڵ بۆ ناو سك، بگاتە گەدە هەرگیز وەك ئەوە نابێت کە خواردن بکاتە گەدەیەوە، خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿كُتِبَ عَلَيۡكُمُ ٱلصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَتَّقُونَ﴾ (البقرة/١٨٣). واتە: ڕۆژوو لەسەر ئێوە فەرز کراوە وەك چۆن لەسەر ئوممەتەکانی پێش ئێوە فەرز کراوە.

پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: (الصَّوْمُ جُنَّةٌ) واتە: ڕۆژوو قەڵغانە.

وە ئەفەرمووێت: (إنَّ الشَّيطَانَ يَجرِي مِنِ ابنِ آدَمَ مَجرى الدَّمِ فَضَيِّقُوا مَجارِيَهُ بِالجُوعِ وَالصَّوم). واتە: شەیتان لەناو دەمارەکانی ئادەمیزاد وەك خوێن ئەگەڕێت، ئێوەش بە برسێتی و ڕۆژووگرتن دەمارەکانی لێ تەسك بکەنەوە.

پاشان ڕۆژووان بۆیە خواردن و خواردنەوەی لێ قەدەغەکراوە، چونکە ئەوە هۆی تەقوایە، جا وازهێنان لە خواردن و خواردنەوە کە خوێنی زۆر پێك ئەهێنن، ئەو خوێنەی کە شەیتان پێیدا ئەڕوات، لە خواردن دروست ئەبێت، نەك لە حۆقنە و کل و ئەو دەرمانە قەترانەی ئەکرێنە ناو زەکەرەوە، وە نەك لەو دەرمانانەی کە تەداوی قڵشی قوڵی سەر و برینی گەیەنەر بۆ ناو سکی پێ ئەکرێ. تەواو.

٨- ڕەوایە بۆ ڕۆژووان بخوات و بخواتەوە و جیماع بکات هەتا طلوعی فەجر، جا کاتێ فەجر طلوعی کرد و پارویەك لەناو دەمیدا بوو پێویستە لەسەری تفی بکاتەوە، وە ئەگەر خەریکی جیماع کردن بوو پێویستە خۆی بکێشێتەوە[1].

---

(1) ئەمە چاولێکەری هەندێك لە کتێبە فیقهی‌یەکانە، کە هیچ بەڵگەیەکیشی لە سوننەتی موحەممەدیدا لەسەر نی‌یە، بەڵکو پێچەوانەی ئەم فەرموودەیەی پێغەمبەرە ﷺ: (إذا سمعَ أحدُكُم النِّداءَ وَالإناءُ على يَدِه، فلا يَضَعْهُ حتى يَقضِيَ حاجَتَهُ مِنهُ) واتە: هەرکام لە ئێوە لە پارشێودا گوێی لە بانگ بوو، وە جامەکەشی بەدەستەوە بوو، با دای نەنێت هەتاوەکو ئەوەی پێویستی‌یەتی لێی نەخوات.

ئەحمەد و ئەبو داود و حاکم تەخریجیان کردووە، وە حاکم و (ذهبي) بە صەحیحیان داناوە. وە ئیبنوحەزمیش تەخریجی کردووە و ئەم زیادەیەشی باس کردووە:

عەممار ووتویەتی: -مەبەستی ئیبنوئەبی عەممارە کە لە ئەبو هورەیرەوە ئەگێڕێتەوە- کاتێك بەرەبەیان دەر ئەکەوت بانگیان ئەدا.

وە حەمماد –واتە: ئیبنوسەلەمە- لە هیشامی کوڕی عوروەوە ئەگێڕێتەوە کە ووتویەتی: باوکم هەر بەوە فتوای ئەدا.

ئەم ریوایەتەش چەند شایەتێکی هەیە کە لە (التعليقات الجياد)دا باسم کردووە پاشان لە (الصحيحة)دا بە ژمارە (١٣٩٤).

جا ئەگەر خواردنەکەی تف کردەوە یا خۆی کێشاوە ئەوە ڕۆژووەکەی دروستە، بەڵام ئەگەر خواردنەکەی ناو دەمی بە ئارەزووی خۆی قوت دا، یا بە ئارەزووی خۆی جیماعەکەی تەواو کرد ڕۆژووەکەی دروست نییە.

بوخاری و موسلیم لە عائیشەوە ڕەزای خوای لێ بێت ئەگێڕنەوە کە پێغەمبەر ﷺ فەرمویەتی: (إنَّ بِلالاً يُـؤَذِّنُ بِلَيـلٍ، فَكُلُوا وَاشـرَبُوا، حتى يُـؤَذِّنَ ابـنُ أُمِّ مَكتُـوم). واتە: بیلال شەوی ئەمێنێ بانگ ئەدات، ئێوەش بخۆن و بخۆنەوە هەتا ئیبنوئوممی مەکتوم بانگ ئەدات.

٩- ڕەوایە بۆ ڕۆژووان ڕۆژ بکاتەوە بە لەشی گرانەوە، وەك لە پێشەوە باس کرا لە حەدیسەکەی عائیشەدا.

١٠- هەروەها ژنی بێ نوێژ و زەیستان ئەگەر لە شەودا پاك بوونەوە دروستە بۆیان خۆشتن دوا بخەن هەتا بەیانی، وە بەڕۆژوو بوونیان دروستە، پاشان لەسەریانە خۆیان بشۆرن بۆ نوێژەکانیان.

===================

سایتی بەهەشت

www.ba8.org

2009 – 1430

هەمیشە لەگەڵمان بن بۆ بەرهەمی نوێ

وە بەڵگەی ئەوەشی تێدایە کە هەرکەس تلوعی فەجری بەسەردا هات و جامی خوراردن یا خواردنەوەی بەدەستەوە بوو، بۆی هەیە کە دایننێت هەتا پێویستییەکەی لێ وەرنەگرێت. جا ئەم شێوەیە لە ئایەتەکە جیا کراوەتەوە کە ئەفەرموێت: ﴿وكلوا واشربوا حتى يتبين لكم الخيط الأبيض من الخيط الأسود من الفجر﴾ واتە: بخۆن و بخۆنەوە هەتا هێڵی سپی بەرەبەیان لە هێڵی تاریکی شەودا دەرئەکەوێت.

کەواتە هیچ بەرەنگارییەك لەنێوان ئەم ئایەتەو ئەو حەدیسەدا نییە، وە هیچ ئیجماعێکیش نییە کە بەرهەڵستی بکات، هەروەها ئەو حەدیسانەش کە مانای ئەم ئایەتەیان هەیە.

بەڵکو کۆمەڵێك لە صەحابە و کەسانی تر بۆ لێکدانەوەیەك چوون کە لە مەبەستی حەدیسەکەش زیاترە، ئەویش ئەوەیە کە بە ڕەوایان داناوە پارشێو بکرێت هەتا بەرەبەیان دەرئەکەوێت و ڕێگاوبان سپی ئەبنەوە. جا بگەڕێرەوە بۆ فتح (٤/١٠٩-١١٠).

وە یەکێ لەو سوودانەی کە ئەم حەدیسە ئەیگەیەنێت پوچەڵ کردنەوەی بیدعەی ئیمساکە کە لە پێش بەرەبیاندا نزیکەی چارەکە سەعاتێك خۆیان لە خواردن ئەگرنەوە، بۆیە ئەو کارە ئەکەن لەوە ئەترسن کە بەیان پێیان بگات لە کاتێکدا ئەمان خەریکی پارشێون، جا ئەگەر بەم ڕێ پێدانەیان بزانیایە، نەئەکەوتنە ئەم بیدعەتەوە جا وورد بەرەوە. (تمام المنة).